

»Om hundrede år er alting glemt«

Hamsun ankommer til Hitlers residens i Berghof d. 22. juni 1943

ANMELDELSE / 01.11.15

I debatten om Knut Hamsun høres især to stemmer; den som fordømmer nazisten og den som tilbeder kunstneren. I *Rejsen til Hitler* giver Tore Rem plads til begge udsagn og tegner et mere nuanceret portræt af den norske digter, end hidtil set.

Louise Faldorf

Knut Hamsun - Rejsen til Hitler er smertefuld og nødvendig læsning for alle der holder af Hamsuns værker. I denne biografi belyser den norske litteraturforsker Tore Rem, flere aspekter af den norske digters liv og levned og tegner et mere komplekst billede af Hamsun end hidtil set: Et billede der viser en egoistisk far, en kølig ægtemand, en kompromisløs, politisk skribent og erklæret nazist. Men det er også et samtidsportræt af digteren som forførte hele verden blot ved ord, en gammel mand hvis verdensforestilling var farvet af en tid i opbrud og krig, og et almindeligt menneske der lod sig forføre af nazismen. Rem viser, hvordan myten om Hamsun er blevet skabt, nedbrudt og genskabt. Biografien er nyskabende, idet den tilbyder et mere nuanceret billede af Hamsun. Som Rem selv formulerer det: »En anden fortælling, mørkere, men måske også rigere, mere sammensat«.

Rejsen til Hitler udfolder sig omkring en række skelsættende episoder i Hamsuns liv, en historie der intensiveres af Rems sans for fortællekunst. Biografien skildrer hvordan forfatteren Hamsun vokser fra

debutant til nobelprismodtager og tydeliggør årsagerne til at Hamsun fik så stor kulturel indflydelse i Skandinavien, såvel som i Tyskland. Værket har især fokus på tiden før, under og efter digterens møde med Hitler i juni 1943. Her taler digteren ved den store journalistkongres som efterfølgende er blevet betegnet som et antisemitisk propagandashow. Umiddelbart efter modtager Hamsun en invitation fra Føreren selv og tre dage senere finder et kun 43 minutter langt møde sted i Hitlers hovedkvarter Berghof. Det blev ikke en succes, hverken for Hitler eller Hamsun, men for eftertidens behandling af Hamsun blev det særdeles meningsfuldt. Rem viser hvordan mødet mellem Hamsun og Hitler igennem tiden er blevet mytologiseret, misforstået, tillagt og frataget betydning. Med en lang række kilder i ryggen viser Rem, hvad der er ret og vrang.

Tore Rems biografi adskiller sig fra tidligere Hamsun-studier ved at benytte sig af hidtil ukendte kilder, herunder Marie Hamsuns private breve samt arkivmateriale fra norske og tyske aviser. Derudover synes Rem at være klart skeptisk over for de kilder, som kan have haft til hensigt at fortælle Hamsuns eftermæle. Rem udviser stor forståelse og respekt for det enorme bagkatalog, han har haft til rådighed og kildematerialet er tydeligvis blevet brugt med største forsigtighed. Rem minder læseren om, at Hamsun levede i en tid, hvor Norge havde lidt under briternes blokade, imperialismen og konservatismen. Han argumenterer, at den nationalisme Hamsun bekender sig til, i høj grad udspringer af hans afsky for briterne og derigennem forstærkedes hans sympati for Tyskland og siden nationalsocialismen. »Han bør vurderes ud fra sine og sin tids forudsætninger, men det fritager ham ikke«, skriver Rem og påpeger, at der i Hamsuns skrivelser findes tydelige antidemokratiske og småfascistiske ideer. Men han pointerer også, at »vi bør tage os i agt for at finde forbindelser der, hvor de slet ikke findes«. Rem skriver, at forfatteren formentligt aldrig forstod omfanget af de konsekvenser hans forpligtelse over for nazismen fik.

Men hvori består vigtigheden af at klargøre Hamsuns forhold til nazismen? Og hvilken betydning bør det have, når vi læser Hamsun? Desværre går Rem ikke yderligere ind i det ambivalente forhold mellem litteratur og historie, og hvordan vi som læsere tackler sådanne illusionsbrud. Det har ikke været Rems formål at diktere, hvordan vi skal læse eller dømme Hamsun, blot minder han os om, at bag den skønne digtning står der ikke nødvendigvis et etisk menneske. Uanset hvordan man vil forstå forholdet mellem kunsten og kunstneren, bliver det for eftertiden nytteløst at så tvivl om Hamsuns støtte til nazismen. Det er en kendsgerning at en af de største europæiske digtere i sin tid, blev tusindårsrigets vigtigste støtte i Norden. Spørgsmålet er, om vi som læsere kan skille litteraturen og forfatteren ad? Og bør vi?

Umiddelbart efter krigen og i årene der kom, ledte man efter en forklaring på, hvordan forfatteren der digtede så smukt, kunne blive nazist. Marie Hamsun søgte at redde sin mands eftermæle og skriver: »Han havde gennem et langt og intenst digterliv opbygget sin egen etik i sit sinds tidløse dyb«. Forklaringer og undskyldninger blev skabt, vidnesbyrd gik tabt og Rem påpeger, at vi derfor ikke har haft mulighed for at se et komplet billede af mennesket Hamsun og hans rolle under 2. verdenskrig: »På den måde måtte andres historiske virkeligheder tabe for, at Hamsun kunne vinde«. Med *Rejsen til Hitler* gør Rem op med årtiers bortforklaringer og italesætter den komplekse tanke, at Hamsun var en stor digter og erklæret

nazist.

Mere end nogensinde før er det aktuelt at spørge, om ord alene har nogen magt? Og om kunstneren har nogen samfundsmæssig forpligtelse i kraft af sin autoritet og position? I retssagen mod Hamsun i 1948, understreges det, at man i sagen om landsforræderi har lagt vægt på »...den skade, han havde påført landet via den autoritet, der lå i Hamsuns ord«. At han selv skulle have haft nogen politisk magt, syntes for Hamsun at være særdeles latterligt: »At digterne skulle være verdensbetvingere, anså han for en stor og farlig tåbelighed«. I det norske litteraturtidsskrift *Vagant* påpeger Rem, at digterens holdning til forfatterrollen har været omskiftelig. Rem anslår, at Hamsun »endte opp med å (...) mene at han som forfatter hadde et spesielt ansvar for nasjonens skjebne«.

Nordmændene selv er til stadighed i tvivl om, hvilken rolle Hamsun kan tillades at spille i forhold til national bevidsthed - og stolthed ikke mindst. Debatten er stadig levende og blusser op ved mindste berøring med landets krigsminder og litteraturhistorie. Da den norskfødte forfatter Karl Ove Knausgård udgav *Min kamp* i 2009-2011, pustede det igen til flammen. Især i *Vagant*, hvor diskussionen har drejet sig om det litterære værks poetiske og/eller politiske karakter, og hvordan disse kvaliteter sameksisterer? Hamsun og Knausgård bevæger sig begge omkring genren autofiktion, hvor det kan være vanskeligt for læseren at identificere skellet mellem protagonist og forfatter. Forholdet mellem litteratur og historie er ambivalent, ligesom forholdet mellem Hamsun og myten Hamsun.

Hvad enten Hamsun ville det eller ej, blev fortællingen om mødet mellem den norske digter og den nazistiske diktator en del af verdenshistorien. »Om hundrede år er alting glemt« citeres Hamsun, men både digterens værker, myten om manden og debatten om nazisten lever videre. *Rejsen til Hitler* bliver et værk man i fremtiden vil henviser til, når man taler om Knut Hamsun.

FAKTA

KNUT HAMSUN (1859-1952), debutroman: *Den Gaadefulde. En Kjærlighedshistorie fra Nordland* (1877). Gennembrudsroman: *Sult* (1890). Hamsun modtager i 1920 Nobelprisen i litteratur for romanen *Markens grøde* (1917)

TORE REM (f. 1967), litteraturforsker – og professor i engelsk

litteratur ved
Universitetet i Oslo.
Har fortrinsvis arbejdet
med Charles Dickens,
Henrik Ipsen,
Bjørnstjerne Bjørnson
og Knut Hamsun.

***Knut Hamsun –
Rejsen til Hitler***

Tore Rem

Forlaget Vild Maskine

19. Oktober 2015